

Összbüntetés az új Büntető Törvénykönyvben

„*Altissima quaeque flumina minimo sono labuntur*”
 - A legmélyebb folyó hömpölyög a legkisebb zajjal.
 (Curtius Rufus)

Az összbüntetés jogintézményét már a Csemegi kódex is ismerte, bár ezen a néven ténylegesen a halmazati büntetésről rendelkezett (96. §), míg a 104. §-a tartalmazott olyan rendelkezéseket, amelyek a mai értelemben vett összbüntetés fogalmi körébe esnek.² A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: Btk.) az 1999. március 1-ei módosítást megelőzően még nem quasi halmazati viszony esetén is lehetővé tette az összbüntetést, majd ezt követően az összbüntetés lehetősége már csak a quasi halmazati viszonyban álló büntetések tekintetében nyílt meg. Az összbüntetés szabályait tovább szigorította a 2013. július 1-jén hatályba lépő, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: új Btk.) mind az összbüntetés feltételei, mind a kedvezmény mértéke tekintetében.

A Btk. és az új Btk. összbüntetésre vonatkozó rendelkezéseinek összehasonlító táblázata

A Btk. 2009. január 12. napjától 2013. június 30. napjáig hatályos szabályai	Az új Btk. 2013. július 1. napjától hatályos szabályai
<p>92. § (1) Ha az elkövetőt több, határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélik, és az elkövető valamennyi bűncselekményt a legkorábban hozott ítélet jogerőre emelkedését megelőzően követte el, a jogerősen kiszabott büntetéseket összbüntetésbe kell foglalni.</p> <p>(2) Összbüntetésbe csak olyan végrehajtandó szabadságvesztések foglalhatók, amelyeket az összbüntetésbe foglaláskor még nem hajtottak végre, vagy amelyeket folyamatosan hajtanak végre.</p> <p>(3) Ha a felfüggesztett szabadságvesztést kell utóbb végrehajtani, azt az összbüntetésbe foglalás szempontjából a továbbiakban végrehajtandó szabadságvesztésnek kell tekinteni.</p>	<p>93. § (1) Ha az elkövetőt több, határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélik, a jogerősen kiszabott büntetéseket – törvényben meghatározottak szerint – összbüntetésbe kell foglalni, ha az elkövető valamennyi bűncselekményt a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően követte el.</p> <p>(2) Összbüntetésbe csak olyan végrehajtandó szabadságvesztések foglalhatók, amelyeket az összbüntetésbe foglaláskor még nem hajtottak végre, vagy amelyeket folyamatosan hajtanak végre.</p> <p>(3) Ha felfüggesztett szabadságvesztést kell utóbb végrehajtani, azt az összbüntetésbe foglalás szempontjából a továbbiakban végrehajtandó szabadságvesztésnek kell tekinteni.</p> <p>(4) Nem foglalható összbüntetésbe a) a korábban már összbüntetésbe foglalt</p>

¹ Bírósági titkár (Fővárosi Ítéletábrla)

² Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. Általános rész, A 2012.évi C. törvény alapján, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 498-502. o.

<p>(4) A pénzbüntetés és a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés (50. §, 52. §) összbüntetésbe nem foglalható.</p>	<p>büntetés b) a pénzbüntetés és a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés.</p>
<p>93. § Az összbüntetés tartamát úgy kell meghatározni, mintha halmazati büntetést szabnának ki. Az összbüntetés tartamának azonban el kell érnie a legsúlyosabb büntetést, de nem érheti el a büntetések együttes tartamát.</p>	<p>94. § Az összbüntetés tartamát úgy kell meghatározni, mintha halmazati büntetést szabnának ki. Az összbüntetés tartamának azonban el kell érnie a legsúlyosabb büntetésnek és a rövidebb büntetés vagy büntetések egyharmad részének összegeként számított tartamot, de az nem haladhatja meg a büntetések együttes tartamát.</p>

I. Az összbüntetés feltételei

Az összbüntetés anyagi jogi rendelkezéseit a Btk. és az új Btk. is a büntetés kiszabásáról szóló fejezetben szabályozza, noha a bíróság az összbüntetési eljárás lefolytatása során valójában nem büntetést szab ki, a különleges eljárás során a Btk. 83. § (1) bekezdésében, valamint az új Btk. 80. § (1) bekezdésében foglalt bünteteskiszabási elvek nem vehetők figyelembe. A törvényi feltételek fennállása esetén a bíróság az összbüntetési ítéletében az összbüntetés mértékét határozza meg a rövidebb tartamú szabadságvesztés büntetés(ek) egy részének – az új Btk. szerint legfeljebb kétharmad részének – elengedésével, szem előtt tartva a 3/2002. Büntető jogegységi határozatban írt szempontokat is.³

A Btk. szabályai szerint az összbüntetésbe foglalás valamennyi feltétele akkor áll fenn, ha a jogerősen határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztés büntetésekre ítélt elkövető valamennyi bűncselekményét a legkorábban hozott ítélet jogerőre emelkedését megelőzően követte el (quasi halmazat), feltéve hogy a büntetéseit az összbüntetésbe foglaláskor még nem hajtották végre, vagy azokat folyamatosan hajtják végre. Quasi halmazat esetén az összbüntetésbe foglalás lényege annak a hátránynak a kiküszöbölése, amely abból ered, hogy a terheltet nem egy büntetőeljárás keretében ítélték halmazati büntetésre, hanem az általa elkövetett bűncselekmények miatt különböző eljárásokban vonták felelősségre, bár a büntető ügyek egyesítésének megvolt az elvi lehetősége, mivel az elkövető valamennyi bűncselekményét a legkorábban hozott ítélet jogerőre emelkedése előtt követte el, vagyis az eljárások részben párhuzamosan folytak. Ezzel a megoldással kompenzálja a jogalkotó azt az elítéltnél jelentkező hátrányt, amely adott esetben az elkövető akaratától függetlenül elkülönítve lefolytatott eljárások eredményeként kiszabott több és együttesen a halmazati büntetésnél hosszabb tartamú büntetés végrehajtásából ered.⁴ Az összbüntetés a tartamára figyelemmel jelent kedvezményt, azonban a visszaesés, a büntetés-végrehajtási fokozat tekintetében, valamint a feltételes szabadság lehetőségéből történő kizárás esetén az a terheltre nézve kifejezetten hátrányos. Éppen ezért amennyiben a végrehajtási fokozatnak a Btk. 94. § (1) bekezdése szerinti megállapítása méltánytalan hátrányt jelentene az elítélt

³ Magyar Büntetőjog I-III. Kommentár a gyakorlat számára (szerk: dr. Berkes György), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 40. pótlás, 176/50-176/59. o.

⁴ A nem quasi halmazat esetén az összbüntetés célja a kettő vagy több szabadságvesztés megszakítás nélküli töltéséből eredő hátrány kiküszöbölése, az egységes végrehajtási fokozat megállapítása volt.

számára, erre tekintettel a Btk. 94. § (2) bekezdése eggyel enyhébb fokozat megállapítását teszi lehetővé.

A jogelmélet a quasi halmazatnak két formáját különbözteti meg, tiszta (valóságos) quasi halmazatról akkor beszélünk, ha az elkövető valamennyi bűncselekményét a legkorábban hozott elsőfokú ítélet meghozatala előtt követte el, míg quasi halmazatszerű vagy más néven quasi-quasi halmazati viszony akkor áll fenn, ha a bűncselekmény elkövetésére az elsőfokú ítélet meghozatala és jogerőre emelkedése közötti időben került sor.⁵ Ennek az elméleti megkülönböztetésnek az elengedés mértékénél (háromnegyed vagy fele része) volt gyakorlati jelentősége.

A Btk. a quasi halmazat mindkét formáját szabályozta, ehhez képest lényeges változás jelent az új Btk. rendelkezése, amelynek értelmében csak valamennyi bűncselekménynek a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőző elkövetése esetén nyílik meg az összbüntetésbe foglalás lehetősége. A törvény miniszteri indokolásának lényege szerint a változtatást a jogalkotó azon kriminálpolitikai szándéka indukálta, amely a többszörös bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépés szükségességét hangsúlyozza. Ez a magyarázata az összbüntetésbe foglalás feltételei szigorításának, egyben a többszörös összbüntetésbe foglalás lehetősége kizárásának is.⁶ A quasi-quasi halmazati viszonyban lévő bűncselekmények összbüntetésbe foglalásának lehetősége tehát az új Btk. alkalmazása során megszűnik, az kizárólag a tiszta (valóságos) quasi halmazatban lévő bűncselekmények esetén marad fenn.

Jelen sorok írásakor a fent írt szabályoknak még nem alakult ki bírói gyakorlata, de már most előrevetíthető néhány jogértelmezési kérdés. Ha a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetést tárgyalás mellőzésével hozott végzésben szabták ki, és annak végrehajtását utóbb elrendelték, továbbá az egyéb törvényi feltételek is fennállnak, akkor a quasi halmazati viszony vizsgálata során kérdésként merül majd fel, hogy „az elsőfokú ítélet kihirdetése” alatt a végzés meghozatalának vagy a kézbesítésének időpontja értendő-e. Álláspontom szerint a terheltnek a büntetésről való tudomásszerzése az irányadó, vagyis a határozat terhelt részére történő kézbesítésének napját kell e körben figyelembe venni.

„Legkorábbi elsőfokú ítéletnek” csak az a határozat tekinthető megítélésem szerint, amely végül jogerőre emelkedik. Ha az elsőfokú ítéletet bármely okból hatályon kívül helyezte a másod- vagy harmadfokú bíróság, akkor az az ítélet (és a kihirdetésének napja) az összbüntetésbe foglalás feltételeinek vizsgálata során nem vehető figyelembe.

Ha az elkövetőt az elsőfokú bíróság felmenti, míg a másod- és harmadfokú bíróság elítéli, akkor a terhelt bűnösségét másodfokon mondták ki először, erre tekintettel talán helyesebb lenne „a legkorábbi bűnösséget megállapító ítélet” megfogalmazás, mert ilyen rendelkezés mellett a másodfokú határozat kihirdetésének az időpontja lenne a meghatározó a quasi halmazati viszony vonatkozásában.

⁵ Dr. Paksy István: Az összbüntetésről, különös tekintettel az elengedés mértékére s ehhez képest az összbüntetés tartamának megállapítására In: Magyar Jog, 1996. évi 6. szám, 329-339. o.

⁶ A Kúria a 2304/2011. számú büntető elvi határozatában kifejtettek szerint utólagos összbüntetésbe foglalásra csak akkor van lehetőség, ha az összbüntetésbe foglalásra a törvényi előírások megsértésével került sor, a törvényi rendelkezéseknek megfelelő összbüntetés vonatkozásában utólag nem mérlegelhető az, hogy egy újabb alapítélet összbüntetésbe foglalásának elmaradása miatt az elítélt hátrányosabb helyzetbe kerül.

Az időbeli hatály, azaz az új Btk. alkalmazhatóságának kérdésköre is minden bizonnyal felmerül majd, mivel a Be. 2013. július 1-jei módosítása nincs teljesen összhangban az új Btk. átmeneti rendelkezéseiről szóló törvény (továbbiakban: Btká.)⁷ 3. §-ával. A Btká. 3. §-a szerint ha az összbüntetésbe foglalandó ítéletek közül legalább egy a Btk. hatálybalépését követően emelkedett jogerőre, az új Btk. 93-96. §-át kell alkalmazni. Ez azt jelenti, hogy ha bármely alapítélet 2013. július 1-jét követően emelkedett jogerőre, akkor az új Btk. anyagi jogi szabályainak figyelembe vételével kell eljárni. Ebből a rendelkezésből pedig következik az is, hogy az új Btk. szabályai csak abban az esetben alkalmazandóak, ha valamelyik alapítélet 2013. július 1. után emelkedett jogerőre, vagyis a 2013. július 1-jén és azt követően az első-, illetve a másodfokú bíróság előtt folyamatban lévő vagy újonnan induló különleges eljárásokban a régi Btk. szabályai kerülnek alkalmazásra a korábban hozott alapítéletek vonatkozásában. Ugyanakkor ezekben az ügyekben is csak az elítélt hozzájárulásával folytatható le az eljárás, mivel a Be. új szabálya minden, 2013. július 1. napján folyamatban lévő és ezt követően indult különleges eljárásban kötelezően alkalmazandó.

Ha a 2013. július 1. napja előtt jogerősen kiszabott felfüggesztett szabadságvesztés büntetés végrehajtását 2013. július 1. után rendelik el, kérdés, hogy melyik Btk. szabályai alapján van helye az összbüntetésének olyan büntetéssel, amelyet szintén 2013. július 1. napja előtt szabtak ki jogerősen? A Btká. 3. §-ára is figyelemmel, véleményem szerint az ítélet jogerőre emelkedésének időpontja és nem a végrehajtás elrendelésének az időpontja döntő, akkor is, ha az összbüntetésbe foglalás lehetősége csak utóbb, 2013. július 1-ét követően, a végrehajtás elrendelésekor nyílt meg.

II. Az összbüntetés tartama

Az összbüntetés tartamának a meghatározása során továbbra is a halmazati szabályokat kell elsődlegesen figyelembe venni, azaz az összbüntetés tartama nem lehet több annál, mintha valamennyi bűncselekményt egy eljárásban bírálták volna el és halmazati büntetést szabtak volna ki.⁸ Vagyis a bűncselekményekre megállapított büntetés tételek közül a legsúlyosabbnak a felső határa a felével megemelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát. Ettől eltérő mértéket határoz meg az új Btk. 81. § (4) bekezdése⁹, a 84. § (2) bekezdése¹⁰, 89. § (1) bekezdése¹¹ és a 91. § (1) bekezdése¹².

A régi Btk. nem rendelkezett tételesen az elengedés mértékéről, azzal kapcsolatban iránymutatást korábban a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 6., 105. és 106., később a 151. számú véleménye adott, majd a 3/2002. Büntető jogegységi határozat II. pontja volt e körben az irányadó. A jogegységi határozat értelmében lehetőség nyílt a rövidebb időtartamú büntetés akár teljes elenyészésére is (abszorpció elve). Az általános bírói gyakorlat szerint tiszta quasi halmazati viszony esetén a rövidebb büntetés háromnegyed része enyészett el,

⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény

⁸ Dr. Bodor Tibor – Dr. Csák Zsolt – Dr. Lassó Gábor – Dr. Szepesi Erzsébet – Dr. Somogyi Gábor – Dr. Szebeni László – Dr. Székely Ákos – Dr. Varga Zoltán (szerkesztő: Dr. Varga Zoltán): A büntetőjog nagy kézikönyve. CompLex Kiadó, Budapest, 2007. 1057-1077. pont.

⁹ Legalább három különböző időpontokban elkövetett befejezett személy elleni erőszakos bűncselekményre irányadó halmazati szabályok

¹⁰ Büntetés kiszabása tárgyalásról lemondás esetén

¹¹ A különös és a többszörös visszaesőkre vonatkozó halmazati szabályok

¹² A bünszervezetben történő elkövetés esetén alkalmazandó halmazati szabályok

quasi-quasi halmazati viszony esetén a rövidebb tartamú büntetés fele részét engedte el a bíróság az összbüntetési ítéletében. A korábbiakhoz képest lényeges szigorítást tartalmaz az új Btk. 94. §-a, amely kogens rendelkezésével immár nem ad szabad kezét a bírónak az elengedés maximumának meghatározása tekintetében, mivel előírja, hogy minden rövidebb tartamú szabadságvesztés büntetésnek legalább az egyharmad része megmarad, az elengedés legnagyobb mértéke a rövidebb tartamú büntetés(ek) kétharmada. Tehát a törvényi szabályozás folytán az elenyészés maximális mértéke a rövidebb büntetésnek – korábban a bírói gyakorlatban alkalmazott háromnegyede helyett – csupán kétharmada. Az elengedés mértékének mérlegelésénél továbbra is irányadóak a jogegységi határozatban írt szempontok. Az új Btk. 36. §-a alapján az összbüntetés tartamának maximuma huszonöt év a korábbi húsz helyett.

Az új törvény szövege – „de az nem haladhatja meg a büntetések együttes tartamát” - lehetővé teszi a kumulációt, vagyis az összbüntetés mértékeként az egyes büntetések összegének megállapítását. A régi Btk. 93. §-a kizárta a kumulációt, mikor úgy rendelkezett, hogy „de nem érheti el a büntetések együttes tartamát”.

Összességében elmondható, hogy az új Btk. rendelkezései folytán az összbüntetés szabályai hat ponton szigorodtak a korábbiakhoz képest: minden elkövetési időnek a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően kell megvalósulnia, megszűnik a többszörös összbüntetésbe foglalás lehetősége, vagyis nincsen többé mód a korábban összbüntetésbe foglalt alapítéletekhez való visszatérésre, azok újbóli összbüntetésbe foglalására. Az összbüntetés minimális tartamának törvénybe iktatásával a leggyakoribb $\frac{3}{4}$ mértékű elengedés helyett legfeljebb a rövidebb tartamú büntetés $\frac{2}{3}$ része engedhető el, ezzel megszűnt az abszorpció lehetősége. Nem kizárt a kumuláció, vagyis az összbüntetés tartama megegyezhet akár az egyes büntetések tartamának az összegével, továbbá az összbüntetés mértékének felső határa húsz évről huszonötre emelkedett. Mindezek ellentételezése az az új eljárásjogi rendelkezés, amely szerint az összbüntetési eljárás lefolytatásához az elítéltnék hozzá kell járulnia.

Az új Btk. a korábbi szöveggel egyezően szabályozza azt a feltételt, amely szerint csak végre nem hajtott büntetések foglalhatóak összbüntetésbe, vagy amelyek végrehajtása folyamatos. A törvény szövege azonban továbbra is adós maradt a folyamatos végrehajtás meghatározásával. Ugyan a bírói gyakorlat szerint bármely okból történő fogvatartás (örizet, előzetes-, átadási-, kiadatási letartóztatás, más ügyben töltött szabadságvesztés büntetés, elzárás stb.) megalapozza a folyamatos végrehajtás megállapíthatóságát, ennek kimondása álláspontom szerint a jogalkotó feladata. Ugyancsak jogszabályi rendelkezés alapján lehetne a házi őrizetet, mint személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedést a végrehajtás részének tekinteni, és az annak hatálya alatt töltött idő vonatkozásában a végrehajtás folyamatosságát megállapítani. Ilyen tartamú norma hiányában az a terhelt, akinek a vádirat benyújtását követően az elsőfokú bíróság az előzetes letartóztatás megszüntetése mellett a házi őrizetét rendelte el, de ügyészi fellebbezés folytán a másodfokú bíróság ismét az előzetes letartóztatásáról rendelkezett, egy nem jogerős, de végrehajtható végzésre tekintettel néhány nap vagy néhány hét tartamú házi őrizet miatt eleshet az összbüntetés kedvezményétől, amely álláspontom szerint súlyosan méltánytalan és indokolatlan is. Ugyanez a probléma merül fel abban az esetben is, amikor az előzetes letartóztatás a Be. 132. § (3) bekezdés a) – d) pontjaiban írt időtartam eltelte miatt a törvény erejénél fogva szűnik meg és a bíróság e tényre tekintettel a terhelt ház őrizetét rendeli el.

Amennyiben az egyik alapítéletet külföldi bíróság hozta, és annak érvényét magyar bíróság elismerte, akkor a bírói gyakorlat az összbüntetés további feltételének tekinti a Magyarországon már fogatosított végrehajtást vagy a végrehajtás átvételét.

A 2/2006. Büntető jogegységi határozat szerint „a feltételes szabadság is része a végrehajtandó szabadságvesztésnek. Annak tartama alatt a terhelt még szabadságvesztés hatálya alatt áll. A büntetés csak akkor lesz „végrehajtottnak” tekinthető, ha a feltételes szabadság eredményesen eltelt.” Az új Btk. 40. § (4) bekezdése azonban megváltoztatja a feltételes szabadságra vonatkozó korábbi szabályokat¹³.

Az új Btk. 46. §-ban szabályozott elzárás is szabadságelvonással járó büntetés, azonban sem a halmazati, sem az összbüntetésre vonatkozó szabályok nem vonatkoznak rá.

III. A részben felfüggesztett szabadságvesztés és az összbüntetés

Néhány gondolat erejéig érdemes kitérni a részben felfüggesztett szabadságvesztés és az összbüntetés jogintézményének találkozása során fellépő elméleti és gyakorlati problémákra. Ugyan az új Btk. már nem rendelkezik a részben felfüggesztett szabadságvesztés jogintézményéről, de a régi és új Btk. 2. §-a figyelembe vételével a 2010. május 1. és 2013. június 30. között elkövetett bűncselekmények miatti elítélések során a büntetés kiszabása a jövőben is lehetséges, feltéve, hogy az új Btk. nem tartalmaz összességében enyhébb szabályokat az elkövetőre nézve.

A régi Btk. 2010. május 1-jei módosítását követően a 90. § (1) bekezdése tette lehetővé, hogy a bíróság a két évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén a szabadságvesztés fele részének végrehajtását próbaidőre felfüggeszse, ha – különösen az elkövető személyi körülményeire figyelemmel – alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető. A módosítást követően a bíróságok – a törvényi feltételek fennállása esetén, kizáró ok hiányában, a Btk. 2. §-ában foglaltak szem előtt tartásával – azonnal éltek az új lehetőséggel és számos esetben szabtak ki fele részben felfüggesztett szabadságvesztést. Ezekben az esetekben az egy évet meghaladó, de kettő év hat hónapnál nem hosszabb tartamú végrehajtandó rész letöltését követően kezdődött el az azonos időtartamú felfüggesztett rész kettő évtől öt évig terjedő, de a felfüggesztett résznél nem rövidebb időtartamú próbaideje.

A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma által 2010. június 21. napján elfogadott, a részben felfüggesztett szabadságvesztésről szóló 8/2010. számú vélemény 3. pontja szerint ha a részben felfüggesztett szabadságvesztés felfüggesztett részének a végrehajtását nem rendelik el, nincs helye összbüntetésbe foglalásnak. Ennek indoka az, hogy ha „a felfüggesztett rész végrehajtását nem rendelik el – tehát nem állnak fenn a Btk. 91/A. §-ában felsorolt okok – a felfüggesztett rész miatt a két szabadságvesztés nem foglalható összbüntetésbe, mert ezzel a bíróság szükségképpen elrendelné a felfüggesztett rész végrehajtását is”. Ha viszont a felfüggesztett rész végrehajtását el kell rendelni, akkor a részben felfüggesztett szabadságvesztés teljes egészében végrehajtandó szabadságvesztéssé alakul át, és egyéb törvényi feltételek fennállása esetén összbüntetésbe foglalható.

¹³ Részletesen kifejti dr. Ficsór Gabriella: Az összbüntetés múltja és jövője című tanulmányában In: www.debreceniitlotabla.hu/doc/bunteto/osszbuntetesazujBtkban.pdf (2013. június 15.)

A részben felfüggesztett szabadságvesztés és az összbüntetés szabályainak fenti, együttes értelmezése azt eredményezi, hogy egyes elítéltek több, összbüntetésbe nem foglalható büntetésének mértéke más elkövetők összbüntetéséhez viszonyítva aránytalan, így végső soron igazságtalan lett. Mindezeken túlmenően – miként azt a későbbiekben látni fogjuk – egyes esetekben az összbüntetésbe foglalás érdekében a felfüggesztett rész végrehajtásának elrendelésében teszi érdekeltté az elítélteket.

Nézzünk egy konkrét példát. Az elítéltet az alapítéletekben 4 év végrehajtandó, illetve 5 év – fele részben felfüggesztett – börtönbüntetésekre ítélték. Figyelemmel arra, hogy e kettő büntetés összbüntetésbe nem foglalható, és a részben felfüggesztett szabadságvesztés 2 év 6 hónap tartamú végrehajtandó részéből az elítélt feltételes szabadságra nem bocsátható, így amennyiben a terhelt a 4 év börtönbüntetésből (3/4-es kedvezménnyel) feltételes szabadságra bocsátható, akkor 3 év + 2 év 6 hónap, összesen *5 év 6 hónap* időtartamot tölt fogvatartásban.

Ha azonban elrendelik a részben felfüggesztett 5 év szabadságvesztés felfüggesztett felének a végrehajtását, akkor megnyílik az összbüntetésbe foglalás lehetősége, a bíróság a Btk. 93. §-a és a 3/2002. Büntető jogegységi határozat II. pontjának figyelembe vételével a rövidebb tartamú büntetést (4 év) a háromnegyed részével (3 évvel) csökkenti és az összbüntetés tartamát 6 év börtönbüntetésben határozza meg, amely börtönbüntetésből $\frac{3}{4}$ -es kedvezménnyel az elítélt *4 év 6 hónap* letöltése után feltételes szabadságra bocsátható.

Az elítélt tehát azért tölt a fenti esetben 12 hónappal több időt fogvatartásban, mert a Btk. 91/A. § alkalmazására, vagyis a felfüggesztett rész végrehajtásának az elrendelésére nem került sor, mert nem követett el sem a végrehajtandó rész, sem a próbaidő alatt újabb olyan bűncselekményt, amely miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a pártfogó felügyelet magatartási szabályait sem szegte meg súlyosan. Vagyis az az elítélt kerül indokolatlanul lényegesen hátrányosabb helyzetbe, aki az elítéléseit követően normakövető magatartást tanúsít. Ez egy nem kívánatos következménye a két jogintézmény találkozásának, mivel áttételesen a deviáns magatartást honorálja és ebben teszi érdekeltté az elítélteket. A különbség, amely a felfüggesztett rész végrehajtásának elrendeléséből és összbüntetésbe foglalásából, valamint a felfüggesztett rész végrehajtásának el nem rendeléséből ered, mértékét tekintve a büntetések időtartamának és a szabadságvesztések végrehajtási fokozatának függvénye, két fogházbüntetés esetén az eltérés akár a húsz hónapot is elérheti.

A fent vázolt problémára ugyanakkor az sem jelentene megoldást, ha a részben felfüggesztett szabadságvesztés két részét az összbüntetés szempontjából két önálló büntetésnek tekintenénk. Többek között azért sem, mert ugyan a végrehajtandó rész összbüntetésbe lenne foglalható, de az elítéltet a Btk. 90. § (3) bekezdése alapján az összbüntetésből nem lehetne feltételes szabadságra bocsátani. Ez pedig ellentmondana az összbüntetés elvi lényegének, vagyis hogy olyan helyzetet kell teremteni, mintha halmazati büntetést szabott volna ki a bíróság: halmazati büntetés esetén azonban – a Btk. 47. § (4) bekezdésében írt feltételek hiányában – nem lehetett volna a feltételes szabadság lehetőségéből kizárni az elkövetőt. Ha pedig a Btk. 90. § (3) bekezdésében írt szabály nem érvényesülne az összbüntetésbe foglalás során, vagyis az elítélt nem lenne kizárva a feltételes szabadság kedvezményéből, akkor a végrehajtandó rész $\frac{3}{4}$ -ének elenyészését követően (feltéve, hogy ez a rövidebb tartamú büntetés) a teljes büntetésnek csak az 1/8-ad része lenne végrehajtható, amelyből – kizáró ok hiányában - feltételes szabadságra bocsátható lenne a terhelt. Ez viszont indokolatlan mértékű kedvezményt jelentene, aránytalanságot eredményezne, a büntetés pedig vélhetően már nem lenne alkalmas a büntetési célok elérésére.

IV. Az összbüntetésbe foglalás új eljárásjogi szabályai

Az új Btk. 93. § (1) bekezdésében írt „törvényben meghatározottak szerint” kitétel nagy valószínűséggel a Btká. 166. §-ára utal, amely 2013. július 1-jei hatállyal a Be. 574. § (4) bekezdését akként módosítja, hogy „Az összbüntetési eljárást a bíróság hivatalból vagy indítványra folytatja le. Az összbüntetési eljárás lefolytatását az elítélt, a védő és az ügyész indítványozhatja. Az összbüntetési eljárás lefolytatásához – kivéve, ha azt az elítélt indítványozta – az elítélt hozzájárulását minden esetben be kell szerezni. A bíróság az összbüntetésbe foglalást ítélettel, az erre irányuló indítvány elutasítását végzéssel mondja ki. Az ítéletben a bíróság az 556. és 557. §-ban foglaltakról is rendelkezhet.”

A Be. fenti módosítása nívumot tartalmaz, mivel az összbüntetési eljárás lefolytatásának anyagi jogi kötelezettségéhez egy eljárásjogi feltétel társul, nevezetesen az elítélt kifejezett hozzájárulása. Ez az új rendelkezés – további részletszabályok hiánya okán - előreláthatólag számos kérdést fog majd felvetni az alkalmazása során:

- 1.) Hogyan kell értelmezni, ha nem nyilatkozik az elítélt?
- 2.) Megváltoztatható, visszavonható-e a terhelti hozzájárulás, ha igen, meddig?
- 3.) Van-e határideje a hozzájárulás megadásának?
- 4.) Mire terjed ki a bíróság kioktatási, tájékoztatási kötelezettsége?

Álláspontom szerint az anyagi és eljárási jogszabály értelmezése alapján a fenti kérdésekre az alábbi helyes válaszok adhatók:

ad 1.) Kifejezett és egyértelmű hozzájáruló nyilatkozat hiányában azt kell feltételezni, hogy az elítélt nem járult hozzá az összbüntetési eljárás lefolytatásához.

ad 2.) A törvény *expressis verbis* rendelkezése hiányában nem adható egzakt válasz. Teljes körű bírói kioktatást követően nem feltétlenül indokolt a megindult különleges eljárásban a megváltoztatás (más büntetéseket kér összbüntetésbe foglalni), illetve a visszavonás lehetőségének jogszabályi engedélyezése az első fokú döntést követően.

ad 3.) Az elítélt a hozzájárulását határidő nélkül bármikor megadhatja.

ad 4.) A Be. 43. § (2) bekezdés f) pontjából levezethetően a bíróságnak teljes körű kioktatási, tájékoztatási kötelezettsége van tekintettel arra, hogy az elítélt döntésének komoly – akár években mérhető - következménye van, illetve lehet. A bírósági felhívásnak az összbüntetéssel érintett ítéletek, és az abban kiszabott büntetések, az összbüntetés lehetséges minimuma és maximuma feltüntetésén túl tartalmaznia kell az arra vonatkozó figyelmeztetést, hogy többszörös összbüntetésre már nincsen lehetőség az új Btk. 93. § (4) bekezdés a) pontja alapján, feltéve hogy az összbüntetésbe foglalás - a Btká. 3. §-ára is figyelemmel - az új Btk. szabályai szerint történik. Szükség szerint tájékoztatni kell a terheltet arról is, hogy ha az egyik alapítéletben a feltételes szabadság lehetőségéből kizárták, akkor az összbüntetési ítélet is hasonlóan fog rendelkezni. A visszaesésre, a büntetés-végrehajtás fokozatára vonatkozó releváns szabályok is a tájékoztatás körébe kell, hogy essenek. Ki kell térni arra, hogy az elítélt bármikor megadhatja a hozzájárulást, de ha ezt nem teszi meg kellő időben (mert például további elítélései függvényében kíván majd dönteni), akkor fennáll annak a veszélye, hogy hosszabb időt tölt fogvatartásban, mint amennyit összbüntetés esetén töltené.

V. Konklúzió

A fenti sorok megírásakor azt a célt tűztem magam elé, hogy bemutassam milyen változásokon ment keresztül az összbüntetés jogintézménye az új Büntető Törvénykönyvben. Nem tértem ki azokra a rendelkezésekre, amelyek a korábban hatályos szöveggel egyező tartalommal kerültek megfogalmazásra (például új Btk. 95-96. §), ugyanakkor igyekeztem felvázolni néhány, az új Btk. alkalmazása során majd válaszra váró anyagi és eljárásjogi kérdést. Megítélésem szerint indokolt lenne az egységes jogalkalmazás érdekében és még inkább garanciális okokból a büntetőeljárás rendelkezések részletesebb kidolgozása és szabályozása figyelemmel arra, hogy a szigorúbb anyagi jogi szabályokkal az elítélt hozzájárulása, mint az eljárásjogi törvényben rögzített kedvezmény állítható szembe, azonban az elítélt e jogát csak tisztességes, teljes körű és időben megadott bírói tájékoztatás mellett tudja akként gyakorolni, hogy az számára ténylegesen előnyt jelentsen. Álláspontom szerint e tájékoztatást a 2013. július 1. után kihirdetett (és összbüntetésbe foglalható) ítélet szóbeli indokolását követően az első- illetve másodfokú tárgyaláson, jegyzőkönyvbe foglaltan a perbírósnak kellene megadnia annak rögzítése mellett, hogy a terhelt a kioktatást tudomásul vette. Amennyiben a terhelt az ítélet kihirdetésekor nincsen jelen (pl. másodfokú nyilvános ülésen), vagy az összbüntetéssel érintett ítéletek 2013. július 1-e előtt emelkedtek jogerőre, akkor a kioktatást írásban annak a bíróságnak kell megadnia, amelyik az összbüntetési eljárás lefolytatására a Be. 574. § (1) – (2) bekezdései alapján hatáskörrel rendelkezik.

Az összbüntetés szigorúbb feltételei és az elengedés kisebb mértéke összességében hosszabb tartamú büntetéseket fog eredményezni. Aggályos a szabályozás¹⁴ a tekintetben, hogy a korábban teljes egészében elenyészthető büntetések egyharmad része mindenképpen megmarad ezen túl olyan esetekben is, mikor célszerűségi okokból történt az ügyek elkülönítése az elkövető akaratától függetlenül, vagy olyan esetekben, mikor sorozatban elkövetett bűncselekmények egyik sértette akkor tett feljelentést, mikor a többi sértett sérelmére elkövetett bűncselekmények miatt emelt vád tárgyában már döntött a bíróság (vagyis egyesítésre nem kerülhetett sor). Az összbüntetés korábbi szabályozása sem volt tökéletesen alkalmas a célja elérésére, mivel több – egymással csak részben quasi halmazati viszonyban álló (például: A ítéletben kiszabott büntetés csak B-vel; B A-val és C-vel is, míg C ítéletben kiszabott szabadságvesztés büntetés csak B-vel állt quasi halmazati viszonyban) - alapítélet esetén szerencseelemként jelent meg, hogy melyik bíróság foglalt előbb összbüntetésbe (A+B vagy B+C), és ennek folytán végül milyen mértékű lett az elengedés. A különbség ezekben az esetekben is akár években volt mérhető, de mivel a bíróság hivatalból folytatta le az eljárást az elítéltnak az általa kiválasztott alapítéletekre vonatkozó kérelmének figyelembe vétele nélkül, így az elítéltnak nem volt ráhatása saját sorsa alakulására. Ugyancsak előfordult az az eset, mikor a terhelt a második ügyében a másodfokú, jogerős elítélése során az első büntetése vonatkozásában engedélyezett feltételes szabadság hatálya alatt állt, de mire a másodfokú bíróság az ítéletet írásba foglalta és az összbüntetésbe foglalásra hatáskörrel rendelkező elsőfokú bíróságnak az iratokat megküldte, a feltételes szabadság eredményesen letelt, így bár a quasi halmazati viszony fennállt, a végrehajtás

¹⁴ Aggályokat fogalmaz meg a Magyar Helsinki Bizottság véleménye a Büntető Törvénykönyv 2012 februárjában közzétett tervezetéről, 2012. március 9.

In: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Velemeny_a_Bunteto_Torvenykonv_tervezeterol_Magyar_Helsinki_Bizottsag_20120309.pdf (2013. június 15.)

folyamatossága nem volt megállapítható, így az elítélt az összbüntetés kedvezményében nem részesülhetett.

A büntetőeljárás szabályok fent ismertetett változása azonban mostantól lehetővé teszi, hogy a többszörösen büntetett terhelt részben maga döntsön a sorsáról, a helyes taktika megválasztása esetén a megfelelő alapítéletek kiválasztásával elérhető a visszaesőkre, a feltételes szabadság lehetőségéből kizárásra és a büntetés-végrehajtási fokozatra vonatkozó szabályok alkalmazása révén felmerülő és az összbüntetési ítéletben megjelenő hátrányok kiküszöbölése és az elenyésztés maximalizálása. Különösen a 2013. július 1-ét megelőzően jogerőre emelkedett ítéletek vonatkozásában van különös jelentősége a taktikázásnak, ugyanis a régi Btk. alapján még lehetőség van a többszörös összbüntetésre, ugyanakkor 2013. július 1. után mindehhez az elítélt hozzájárulása szükséges.

Az új anyagi jogi szabályok célja a többszörös bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépés. Az összbüntetés megváltozott feltételei ismeretében egyértelműen állítható, hogy bizonyos esetekben az összbüntetés célja – az egy eljárásban történő elbírálás esetén kiszabott halmazati büntetéshez hasonló tartamú büntetés kiszabása – továbbra sem fog maradéktalanul megvalósulni.